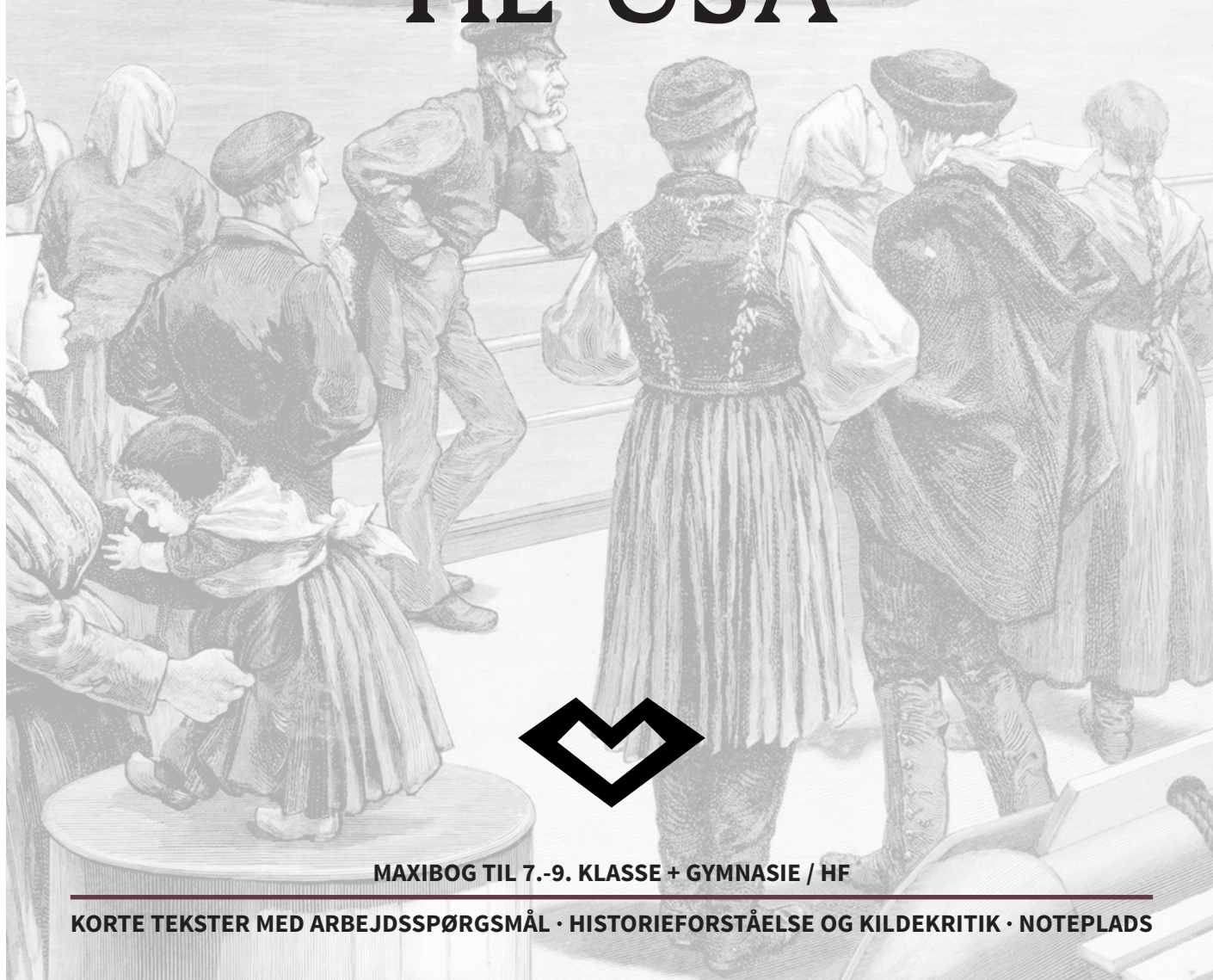

RIGSARKIVET

DEN DANSKE UDVANDRING TIL USA

MAXIBOG TIL 7.-9. KLASSE + GYMNASIE / HF

KORTE TEKSTER MED ARBEJDSSPØRGSMÅL · HISTORIEFORSTÅELSE OG KILDEKRITIK · NOTEPLADS

Den danske udvandring til USA

Maxibog til 7.-9. klasse, gymnasie og HF

1. udgave

© Rigsarkivet 2020

Tekst: Rigsarkivets undervisningsteam

Billeder: Fotografer og kunstnere er angivet ved billederne

Layout: Lind Graphics

Dette er en tidslinje udformet som arbejdshæfte til print. Arbejdsspørgsmålene i hæftet knytter sig til originale kilder, som ligger online.

Rigsarkivets tidslinjer indeholder kilder, der fortæller om en central begivenhed i danmarkshistorien. Tidslinjerne er et godt valg til at arbejde med kildekritik, og hertil kan I med fordel bruge Rigsarkivets *Guldbog om kildekritik*. Tidslinjen *Flygtninge, indvandrere og udvandrere 1700-2015* opfylder kravene til de faglige mål for historiefaget i grundskolen og på ungdomsuddannelser, hvilket uddybes i lærervejledningen, som findes på tidslinjen om Flygtninge, indvandrere og udvandrere 1700-2015: kilderne.dk/laerervejledninger/flygtninge-indvandrerer-udvandrerer.

En tidslinje indeholder:

- En kort introduktion til temaet.
- Nedslag om de store begivenheder i historien, hvortil der er originale kilder, læsevenlige udgaver af kilderne og spørgsmål til kilderne.
- Små *Tænk engang* nedslag med supplerende oplysninger om begivenheden, men uden arbejdsspørgsmål.

Rigsarkivets tidslinjer er gratis at bruge, men hvis tekster og billeder overføres til andre medier, skal Rigsarkivet krediteres (nævnes som kilde). Rigsarkivet forbeholder sig ret til ændringer og tager forbehold for fejl. Rigsarkivet har så vidt muligt søgt at finde frem til rettighedshaverne til de anvendte billeder. Skulle du mene at eje nogle rettigheder, der ikke er blevet honoreret, bedes du henvende dig til Rigsarkivet.

Har du kommentarer til tidslinjen, kan du sende dem til: skoletjeneste@sa.dk

Mere viden og digitale hjælpemidler

- *Den lille Guldbog om kildekritik* finder du på: kilderne.dk/kildekritik
- Alle Rigsarkivets tidslinjer finder du på kilderne.dk/tidslinjer

Sådan finder du kilderne til dette arbejdshæfte

1. Gå til kilderne.dk/kildekataloget
2. Vælg tema → ”Udvandring”
3. Kilderne vises nedenfor søgefeltet
4. Tryk på ⊕ for at finde link til den originale kilde og den tilhørende læsevenlige udgave

DEN DANSKE UDVANDRING TIL USA

Illustration af immigranter på dækket af en dampers, der sejler forbi Frihedsgudinden fra Frank Leslie's Illustrated Newspaper, July 2, 1887

I 2015 kom der 98.000 mennesker til Danmark, mens 49.000 forlod landet. Det er et kæmpestort skridt at skifte land – hvad driver så mange mennesker til at gøre det alligevel? Og hvordan bliver deres nye liv? I denne maxibog skal du undersøge disse spørgsmål ved at følge i hælene på en række danske udvandrere til USA.

I 1868 tog Johanne Marie til USA. Sine og hendes søster Anne Marie tog afsted i 1893. Og Simon Ejnar i 1912. Hvorfor forlod de Danmark? Hvorfor tog de lige til USA? Og fik de drømmene opfyldt i det nye land på den anden side af Atlanten? De spørgs-

mål – og flere til – skal du i denne tidslinje undersøge ved hjælp af de originale kilder til deres historie.

I dansk historieskrivning kalder man den periode, hvor de tog afsted, for "masseudvandringsperioden". Fra midten af 1800-tallet og frem til Første Verdenskrigs udbrud i 1914 udvandrede omtrent 400.000 danskere – og det var især de unge og ugifte, der tog chancen. Alene i de tolv år fra 1881 til 1893 tog 117.000 danskere til USA. Dengang boede der i Danmark godt to millioner mennesker, så i den periode udvandrede omtrent hver tyvende dansker. Og så var Danmark ikke engang et af de lande, der udvandrede flest fra: i den samme periode – og tidligere – udvandrede millioner af andre europæere også til USA. Fælles for de fleste var, at rejsen var så

lang, dyr og besværlig, at de aldrig kom til at se de europæiske kyster igen.

Når danskerne forlod Danmark, oplevede de på godt og ondt nye ting. Nogle klarede sig godt, andre gik til grunde i det ukendte. Nogle klarede sig selv, andre søgte sammen i grupper med landsmænd og opbyggede små danske samfund under fjerne himmelstrøg. Fælles for dem alle var, at de kom fra eet land og slog sig ned i et andet – og at det gav en masse udfordringer, som de måske ikke lige havde set komme.

Nu skal du undersøge, hvordan det gik for Johanne Marie, Sine, Anne Marie og Simon Ejnar.

JORDLØS PÅ LOLLAND

"Udslidt". Maleri fra 1889 af Hans Andersen Brendekilde (1857-1942). Foto: Villy Fink Isaksen, Wikimedia Commons.

Det er en stor beslutning at rykke sit liv op med rode og tage bort fra den velkendte verden for at søge efter noget bedre. I dette nedslag skal du undersøge, hvad en af grundene til så drastisk en beslutning kunne være.

Nu om dage kan man dø af alderdom. I 1800-tallet talte man også om, at man kunne dø af barndom. Barndommen – og især det første år – var en farlig tid, hvor man var udsat for mange farlige sygdomme og dårlig ernæring. Hvert tredje barn nåede ikke at opleve sin 10-års fødselsdag! Men omkring 1800 begyndte dette billede at vende: vaccinationer betød, at færre døde af børnesygdomme, og den generel-

le ernæringstilstand blev nok også bedre. Det betød, at den danske befolkning voksede hurtigt i 1800-tallets første halvdel.

Dengang var Danmark et landbrugssamfund. Ni ud af ti indbyggere boede på landet og levede – direkte eller indirekte – af landbruget. Men der kom jo ikke mere jord, bare fordi der kom flere mennesker. Derfor opstod der større og større sociale forskelle på landet – mellem dem, der havde jord, og dem, der ikke havde jord.

I begyndelsen af 1840erne begyndte myndighederne at interessere sig for de sociale problemer, dette skabte. I 1843 fik en række lokale myndigheder derfor til opgave at udarbejde rapporter (betænkninger) om de fattiges vilkår på landet. I 1844 skrev sogneforstanderen

C.L. Christensen fra Stokkemarke på Lolland om de jordløses problemer.

KILDE: UDDRAG AF SOGNEFORSTANDER C.L. CHRISTENSENS BETÆNKNING, 1844

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

JORDLØS PÅ LOLLAND

1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor? Hvad er en sogneforstander?
2. Læs kildeteksten op for hinanden to og to – og forklar tekstens indhold for hinanden.
3. Hvordan beskriver Christensen de jordløses situation? Hvilke begrænsninger ser han for deres liv?
4. Mener Christensen, at de fattige selv kan gøre for, at de er fattige? Hvis ikke, hvem kan så?
5. Hvordan mener Christensen, at de fattige ser på deres børn? Tror du, han har ret? Begrund dit svar.
6. Hvordan mener Christensen, at de sociale problemer kan løses?
7. Giv et bud på, hvorfor folk var fattige dengang og hvorfor de er det nu. Hvilke forskelle og ligheder kan du se?

<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>	<hr/>

JOHANNE MARIE – HVORFOR TOG HUN AFSTED?

Maleri fra 1856 af Christen Dalsgaard (1824-1907): To mormon-missionærer hos en tømmer på landet. Wikimedia Commons.

Nu om dage er vi i Danmark vant til at møde mange forskellige trosretninger i omgangskredsen og i gadebilledet. Sådan var det ikke for 150 år siden. Dengang tilhørte langt de fleste danskere den lutheranske folkekirke. Det kunne godt gøre det ekstra svært at tilhøre en anden religiøs retning.

Ved folketællingen i 1860 var der 1.700 indbyggere i den lille midtvestjyske købstad Skive. Langt de fleste var lutheranere, men tre personer lod sig registrere som mormoner. Mormonerne var en kristen gruppe, som var opstået i USA, og som i denne tid forsøgte at hverve

medlemmer i Europa. En af Skives tre mormoner var den 45-årige enke Johanne Marie Rasmussen, som var blevet omvendt fra sin lutheranske barnetro.

Før 1870 var der endnu ikke særligt mange danskere, der udvandrede, men en af de grupper, der faktisk emigrerede i et vist antal, var de nyomvendte mormoner. Mormonerne blev ofte udsat for chikane både i Danmark og i USA – nok mest fordi de tilhørte en anderledes trosretning, men også fordi bevægelsen tillod mænd at have flere koner. Det var ellers forbudt. Derfor arbejdede mormonbevægelsen på at etablere et stort mormonsamfund i USA omkring Salt Lake City i den midtvestlige ørkenstat Utah. Her kunne mormonerne leve blandt ligesindede. Mormonkirken støttede ofte fattige

medlemmer, der ønskede at emigrere fra Europa til USA, med lån og vejledning. Blandt dem var JohanneMarie Rasmussen, som tog afsted i 1868, otte år efter folketællingen.

Johanne Marie havde tre døtre: de to ældste havde hun fået i 1843 og 1845 uden for ægteskab med sadelmagersvenden Christian Bischoff. Dengang havde hun problemer med at være enlig forsørger – det kan vi se, fordi hun fik fattighjælp i Skive i anden halvdel af 1840'erne. I 1850 blev hun gift med daglejeren Christen Madsen, som hun i 1852 fik den yngste datter med. Christen døde allerede i 1858, kun 46 år gammel, af brystbetændelse.

Derfor boede Johanne Marie, da der den 1. februar 1860 blev foretaget en folketælling, alene med døtrene.

KILDE: FOLKETÆLLINGEN, SKIVE KØBSTAD, 1860

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

JOHANNE MARIE – HVORFOR TOG HUN AFSTED?

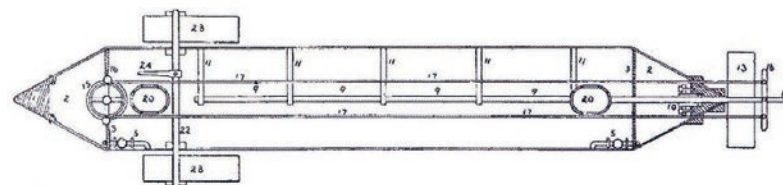
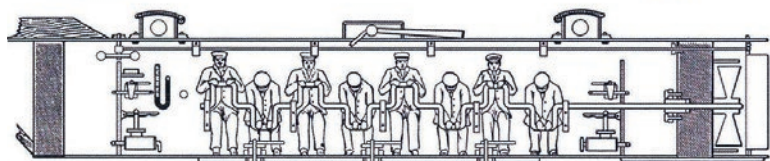
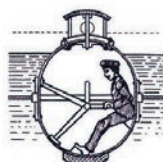
1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor?
2. Hvor mange familier boede der i forhuset? Hvad levede familierne af?
3. Hvordan tror du, at Johanne Maries økonomiske situation så ud? Begrund dit svar: brug de oplysninger, du får i nedslaget tekst og i folketællingen.
4. Det var ikke normalt at få to børn med den samme mand uden at blive gift og stifte en ”rigtig” familie. Hvorfor tror du, at Johanne Marie og Christen Bischoff aldrig blev gift?
5. Hvilken trosbekendelse har de fire familiemedlemmer hver især? Hvad kan forklaringen være på den fordeling?
6. Du kan ikke vide det ud fra folketællingen – men prøv at gætte på, hvor mange af Johanne Maries døtre, der også udvandrede til USA. Begrund dit svar.
7. Vi ved ikke, om Johanne Marie blev mormon og udvandrede til USA af religiøs overbevisning (for at leve blandt ligesindede) eller af økonomiske årsager (for at få rejsen betalt af mormonerne), men... – hvad tror du? Begrund dit svar.

TÆNK EN GANG...

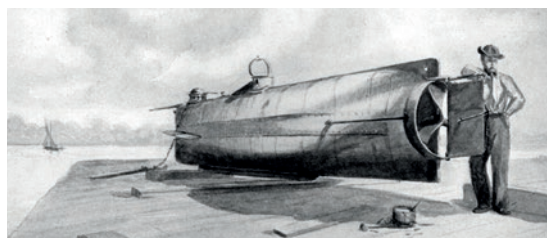
DEN EVENTYRLYSTNE UNGERSVEND

HORACE L. HUNLEY, submarine builder and Commander and layout of the submarine he went down with in 1863.

Tv. Snittegning af ubåden "Hunley", lavet på basis af konstruktionstegningerne. U.S. Naval Historical Center, foto NH 58769.

Top. Ubåden "Hunley". Tegning af R.G. Skerrett (1902) efter maleri C.W. Chapman fra 1863-64.

Th. Ansigtsrekonstruktion af J.F. Carlsen, udarbejdet ud fra hans kranie. Foto: Friends of the Hunley.

"At rejse er at leve", sagde H.C. Andersen, som var turist i store dele af Europa, før begrebet "turist" overhovedet var opfundet. For nogle var det eventyret, drømmen om fjerne, eksotiske kyster og fantastiske oplevelser, der drev dem ud på havet, væk fra Danmark. En af dem, der fandt eventyr, var Johan Frederik Carlsen fra Ærø – men han overlevede det ikke.

I år 2000 hævdede man en ubåd fra havbunden ud for Charleston i det sydlige USA. Der havde ubåden ligget siden 1864, hvor den som den første ubåd i verden deltog i krigshandlinger. Under den amerikanske

borgerkrig 1861-1865 blev sydstatsbyen Charleston blokeret fra søsiden af en række skibe fra nordstaterne – ubåden "Hunley" torpederede et af dem, men den sank også selv undervejs.

"Hunley" var en teknologisk be drift i datiden – men den havde ikke været problemløs at udvikle. Under prøvesejladser var den sunket to gange og tretten mennesker var druknet i den. Alligevel lykkedes det at skaffe otte nye besætningsmedlemmer, der var villige til at gå under vandet i forsøget på at bryde blokaden af byen. Det kostede dem alle livet.

En af dem var dansker. Det var den 22-årige Johan Frederik Carlsen, der var skomagerson fra Ærø. Johan Frederik havde ikke haft succes i skolen i sin tid (han blev

nr. 38 af 39 elever i sin årgang – og nr. 39 gik slet ikke op til eksamen), men som ung stak han til søs. I 1861 rømmede han det danske skib, han havde hyre på, da det var kommet til Charleston. Her gik han ind i sydstatshæren, hvor han blandt andet fik en udmærkelse for tapperhed i kamp.

Skomagersonnen fra Ærø var ikke bange af sig. Da han i 1864 fik chancen for at vinde ny hæder og ære om bord på "Hunley", tog han den. Og "Hunleys" første og eneste – men succesfulde – mission blev således Carlsens sidste tur på havet.

JOHANNE MARIE – DRØMMEN OG VIRKELIGHEDEN

Tv. Johanne Marie (1815-1903) som ældre kone. Fotograf: ukendt.

Midt. Azariah Smith (1828-1912), Johanne Maries mand, i 1898. Fotograf: ukendt.

Th. Johanne Maries gravsten på kirkegården i Manti, Sanpete County, Utah. Foto: Dawnetta, findagrave.com

Udvandrerens har en drøm om, at livet kan blive bedre – uanset hvad han eller hun tager afsted fra, er det med håbet om, at det nye og ukendte er bedre. Sådan var det også for mormonen Johanne Marie Rasmussen (1815-1903), der udvandrede til USA i 1868. Derovre fik hun sig en amerikansk mormon-mand i 1871. Men fik hun også sine drømme opfyldt?

Vi mødte på et tidligere nedslag den nyomvendte mormon Johanne Marie, mens hun stadig boede i Skive i året 1860. Hendes ældste datter, Louise Bischoff, udvandrede året ef-

ter til mormonsamfundet ved Salt Lake City allerede som 18-årig. Louise sejlede fra Liverpool den 14. maj 1861 og ankom til Salt Lake City den 12. september: de sidste 2½ måned foregik til fods over den amerikanske prærie. Det var bestemt ikke nogen fornøjelsestur – en del rejsende døde faktisk undervejs.

Johanne Marie sluttede sig til datteren i USA syv år senere, i 1868, og flyttede i første omgang ind hos Louise, der i mellemtiden var blevet gift. I 1871 mødte Johanne Marie den fraskilte Azariah Smith (1828-1912), der var indfødt amerikaner og ud af mormonfamilie. Samme år blev hun gift med ham. Han havde høj status i mormonsamfundet og var stærk i sin religiøse overbevisning. Selv om det var ulovligt i USA, tillod mormonerne dengang

flerkoneri (polygami), og det bragte mange mormon-mænd i problemer med myndighederne. Azariah gik ind for flerkoneri, men han havde aldrig selv flere koner på samme tid.

Johanne Maries mand, Azariah Smith, skrev dagbog gennem hele sit voksenliv – også mens han var gift med Johanne Marie. Dagbogen kan fortælle os om hendes liv, som det formede sig efter giftermålet. I dagbogen kalder han Johanne Marie for ”Mariah”.

KILDE: UDDRAG AF AZARIAH SMITHS DAGBOG (1871-1886)

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

JOHANNE MARIE – DRØMMEN OG VIRKELIGHEDEN

1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor?
2. Læs kilden sammen to og to – og oversæt den til dansk.
3. Tænk kildekritisk: hvad skal man passe på, når man bruger en dagbog som kilde til historien?
4. Johanne Marie og Azariahs ægteskab ser ud til at være blevet mindre lykkeligt med tiden. Hvad siger dagbogen om årsagerne til det – og hvordan viste de ægteskabelige konflikter sig?
5. Prøv at besvare spørgsmålet fra det tidligere nedslag (fra 1860) om, hvorvidt Johanne Marie udvandrede af religiøse eller økonomiske årsager igen – men inddrag nu også den nye kilde (dagbogen) til hendes liv. Synes du, at du har fået et bedre grundlag for at besvare spørgsmålet?
6. Kig på tegningen af Azariahs ejendom (se originalkilden) og på billedet af Johanne Maries gravsten (se illustrationen) – viser de rigdom? Tror du, at Johanne Maries materielle forventninger til livet i Amerika – hvis hun havde nogle – blev indfriet? Begrund dit svar.

7. Forestil dig, at du er Johanne Marie og har levet hendes liv. Giv mindst to gode grunde til, at du kan se tilbage på dit liv og være tilfreds med beslutningen om udvandring. Og nævn mindst to ting, der har været meget svære for dig.
8. Til den elev, der vil lege detektiv på nettet: Johanne Maries datter Louise Kirstine Bischoff (1843-1911) blev i 1862 gift med mormonen Charles Chrismon (1805-1890). Søg efter ham på nettet (prøv f.eks. www.findagrave.com). Hvor mange var han gift med, og hvor mange børn fik han? Og hvordan endte hans ægteskab med Louise?

TÆNK ENGANG... DANSKERKOLONIER

		Danmark	Danmark	Danmark	34
1		Danmark	Danmark	Danmark	35
		New York	Mass	New York	36
		Danmark	Danmark	Danmark	37
		Danmark	Danmark	Danmark	38
		Danmark	Danmark	Danmark	39
		Danmark	Danmark	Danmark	40
		Danmark	Danmark	Danmark	41
		Utah	Danmark	Danmark	42
		Utah	Danmark	Danmark	43
		Danmark	Danmark	Danmark	44

Tv. Jubilæumskort (1886-1986) fra Danebod Lutheran Church i Tyler, hvor alle prædikener indtil 1947 foregik på dansk.

Th. Fødesteder for en række nabofamilier i en by i Utah ved folketællingen 1880. Hvor er de fleste født?

Jo flere danskere, der udvandrede, jo flere var der, som følte behov for at holde fast i de danske traditioner og det danske sprog i det fremmede. Disse behov forsøgte organisationer som Dansk Folkesamfund, der havde til formål at skabe små, danske kolonier i Amerika, at dække.

I 1887 blev Dansk Folkesamfund stiftet. Foreningens formål var at støtte op om muligheden for at anlægge små danske samfund rundt omkring i USA, hvor danske nybyggere sammen kunne holde fast i deres sprog, kultur og foreningsliv.

Mange danskerkolonier var allerede på det tidspunkt anlagt i USA

– ofte fremgik det af de nyanlagte byers navne, hvor stifterne kom fra: "New Denmark" i Wisconsin, "Viborg" i South Dakota og "Dannebrog" i Nebraska. Også Folkesamfundets nyanlagte byer fik ofte danske navne: "Danevang" i Texas, "Askov" i Minnesota, "Dagmar" i Montana og "Dalum" i Alberta

(Canada) er en række eksempler. Også byen Tyler i Minnesota, som du møder i to andre nedslag på denne tidslinje (om Sine og Anne Marie i 1894 og 1920), blev grundlagt og i høj grad befolket af danskere.

Det kan godt være skræmmende at rejse ud i det ukendte, men det hjælper, hvis man ikke er alene. Da Dansk Folkesamfund blev stiftet i 1887, fik det derfor hurtigt støtte fra både mange emigranter og folk i Danmark. For over 100 år siden vil-

le de danske udvandrere gerne omgive sig med "hjemme", og derfor bosatte de sig ofte sammen. Det er danskerne bestemt ikke det eneste folk, der har gjort gennem tiden – og fænomenet ses stadig den dag i dag blandt ud- og indvandrere.

SINE: MØDET MED DET NYE LAND

Tv. "Udvandrere på Larsens Plads". Maleri fra 1890 af Edvard Petersen.
Foto: Villy Fink Isaksen, Wikimedia Commons.

Th. "Hekla" sejlede i 1893 Sine og Anne Marie til USA.
Foto: The Statue of Liberty-Ellis Island Foundation, Inc., www.ellisland.org.

Selv om udvandrerens søger en bedre skæbne i det fremmede, kan det vise sig uventet svært at falde til i det nye land. Nielsine (Sine) Pedersen tog fra Danmark i 1893 og kom til den amerikanske storby Chicago – det var bestemt ikke uproblematisk for hende.

Den 24-årige Sine udvandrede i 1893 til USA sammen med sin storesøster Anne Marie, der var ni år ældre (se også nedslaget fra 1920). Sine og Anne Marie var ud af en stor søskendeflok på i alt syv søstre og tre brødre – alle de andre søskende blev hjemme i Danmark.

Fire år tidligere var Sines kæreste

Kresten Jensen udvandret, og nu tog hun også turen over Atlanten, så de kunne slå sig ned sammen derovre – men først måtte de tjene penge til at få foden under eget bord: derfor blev de først gift og flyttede sammen i 1896.

Året efter sin ankomst til USA sendte Sine et brev hjem til en af søstrene i Danmark. Her fortalte hun om, hvad hun levede af, om sine genvordigheder med amerikanerne og om forholdet til Kresten. Nu skal du undersøge, hvad der gjorde udvandringen svær for Sine.

KILDE: UDDRAG AF BREV FRA SINE TIL EN SØSTER I DANMARK, 1894

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

SINE: MØDET MED DET NYE LAND

1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor?
2. Læs brevet sammen to og to – og forklar tekstens indhold for hinanden.
3. Kan vi stole på, hvad der står i brevet? Hvorfor/hvorfor ikke?
4. Hvad lever Sine af nu, og hvad har hun tidligere levet af?
5. Hvad var det, manden i huset ville have Sine til? Hvordan reagerede hun på det? Hvad mener hun med, at det ville være svært at være ”her”, hvis man havde ”et let Sind”?
6. Hvorfor kom Sine ud for den oplevelse? Stod hun svagt, og hvis ja – da på hvilke måder?
7. Hvordan tænker Sine om amerikanerne?
8. Overvej, hvilke årsager der kan have været til, at Christen tog til Amerika fire år før Sine.
9. Forestil dig, at du var Sine: skriv et brev til Christen, som er dateret to år efter, at han var udvandret. Inddrag noget om, hvad du får dagene til at gå med, hvordan du forestiller dig livet i USA, hvor du har din viden om USA fra, og hvad du glæder dig mest til – og frygter mest – ved at skulle afsted.
10. Hvordan tror du, det gik Sine videre i livet? Skriv hendes nekrolog fra 1934, hvor hun døde.

11. Har I breve fra udvandrede familiemedlemmer i din familie? Overvej, hvordan brevene adskiller sig fra officielle dokumenter (fx udvandrerlister, folketællinger, dåbsregistreringer) som kilde – hvad kan man som historiker få at vide fra private breve eller dagbøger, som man ikke kan få fra myndighedernes papirer?

TÆNK ENGANG... FRA FORBRYDER TIL ORDENSHÅNDHÆVER

*Christen Madsen Rørmose ca. 1884 – efter forvandlingen til Chris Madsen.
Foto: Courtesy of the Oklahoma Historical Society.*

Når man skifter verdensdel, får man mulighed for at lægge sit liv om – hvis man sørger for, at ingen i den nye verden kender ens historie. Den mulighed greb den fynske småvindler Christen Madsen Rørmose, der i USA skabte sig en karriere som forbryderjæger.

Christen Madsen Rørmose fra Fyn blev i 1876 sendt til USA på den danske stats regning. Han havde da fem domme for bedrageri bag sig og havde i alt tilbragt 1.346 dage i danske fængsler. Allerede på vejen over Atlanten lagde han sin gamle identitet bag sig og opfandt en historie om, at han var sønderjyde, havde

deltaget i krigen 1864 (som 13-årig!) og havde været i fremmedlegionen. Det betød, at Chris Madsen, som han nu kaldte sig, blev ansat i hæren nærmest direkte ved ankomsten til USA.

Det blev til en femten år lang karriere ved kavalleriet, hvor han lærte at affyre revolvere – først en, så to samtidig – samtidig med, at han red. Han blev en dygtig skarpskytte og deltog i mange slag mod indianerne. Da han forlod kavalleriet i 1891, blev han ansat som US Deputy Marshall, og allerede året efter som Chief Deputy Marshall. Det betød, at han stod i spidsen for en flok ridende ordenshåndhævere, der jagede forbrydere i de øde prærieområder – Det Vilde Vesten.

Chris Madsen blev en af de mænd, som forbryderne frygtede

mest. Han var en af de ”lawmen”, som havde ry for at skyde først og spørge om oplysninger bagefter. Resultaterne udeblev ikke. Han og hans gruppe opsporede og arresterede eller dræbte adskillige af de lovløse, som hærgede i grupper på prærien.

Chris Madsen døde i 1944, 93 år gammel. Hans kriminelle fortid i Danmark blev først afsløret efter hans død.

SIMON EJNAR – AMERIKANSK KONTROL MED INDVANDRINGEN

Th. Dampskibet "United States" sejlede i 1912 Simon Ejnar til USA. Foto: The Statue of Liberty-Ellis Island Foundation, Inc., www.ellisland.org.

Tv. Simon Ejnar med kone og børn foran gården hjemme ved Århus omkring 1925. Foto i privateje.

De lande, der tager imod indvandrere, er ikke altid lige begejstrede for immigrationen. Det kom også til at gælde for USA, som i løbet af 1900-tallets første årtier fik stadigt strammere regler for immigrationen: amerikanerne syntes, at immigranterne gav for mange sociale problemer. Da Simon Ejnar tog afsted i 1912, kunne han ikke være sikker på at blive lukket ind!

Simon Ejnar Nielsen blev født i 1891 i en landsby tæt ved Århus. Som 30-årig gårdejer giftede han sig i 1921 med en fynbo og de slog sig ned på en gård ved Århus og stifte-

de familie. Men forinden havde han – som ung – været en tur over Atlanten.

Det var i 1912. Simon Ejnar var dermed en af de sidste, der rejste i masseudvandringsperioden: Under Første Verdenskrig 1914-1918 var der ikke mange, der kunne komme afsted fra det krigshægede Europa, og i 1920erne begyndte amerikanerne for alvor at begrænse indvandringen. Men også i tiden før Verdenskrigen var de begyndt at stramme kravene til immigranterne.

Det fik Simon Ejnar at mærke, da han mødte de amerikanske immigrationsmyndigheder ved ankomsten til den lille ø Ellis Island uden for New York – her skulle alle indvandrere passere igennem for at komme lovligt ind i USA. Her havde myndighederne mulighed for at

kontrollere indvandrernes helbred og baggrund, inden man tog stilling til, om de skulle have lov at komme ind i landet, eller om de skulle sendes hjem igen.

Når et skib lagde til kaj ved Ellis Island, stod alle de håbefulde immigranter med det samme spørgsmål på læberne: Ville de mon få lov at komme ind i det forjættede land?

Hvis Simon Ejnar Nielsen står på de amerikanske myndigheders liste over indvandrere, lykkedes det ham at komme ind.

KILDE: AMERIKANSK IMMIGRATIONSLISTE FOR SKIBET "UNITED STATES", 1912

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

SIMON EJNAR – AMERIKANSK KONTROL MED INDVANDRINGEN

1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor?
2. Hvornår forlod Simon Ejnar Danmark – og hvornår ankom han til USA?
3. Hvor skulle han hen, og hvad skulle han arbejde med?
4. Hvilke grunde kan der have været til, at de amerikanske immigrationsmyndigheder ville vide, (a) om Simon Ejnar selv havde betalt rejsen, havde penge med og havde en billet helt frem til sit præcise bestemmelsessted, og (b) om Simon Ejnar havde været i fængsel, var polygamist, anarkist eller krøbling?
5. Blandt Simon Ejnars efterkommere fortælles det, at han havde fået billet til Titanic, men alligevel først kom med et skib en uge senere – og dermed reddede livet. Undersøg via nettet, hvornår Titanic sejlede – og sank. Tror du, at Simon Ejnar havde billet til Titanic? Begrund dit svar – og brug gerne begreberne fra *Den lille guldbog om kildekritik* til at begrunde dit svar (find bogen online på kilderne.dk/kildekritik).

6. Simon Ejnar tog tilbage til Danmark i 1914, lige før Første Verdenskrig brød ud. I hans militærpapirer står der, at han (der jo var værnepligtig) i 1912 fik lov til at tage til udlandet indtil 1914. Hans efterkommere fortæller, at han kom tilbage, fordi han havde en kæreste i Danmark, som han havde lovet at komme tilbage og gifte sig med – men da han kom tilbage, ville hun alligevel ikke giftes. Tror du, at den historie er sand? Begrund dit svar. OBS: vi kender ikke det rigtige svar!
7. Find på tre mulige forklaringer på, hvorfor Simon Ejnar tog afsted – og kom hjem igen. Begrund sandsynligheden af dine scenarier.

ANNE MARIE: DANSKER ELLER AMERIKANER?

Billedtekst??

Hvis man er vokset op i Danmark, er det en vigtig del af ens identitet, at man er dansker. Man kender sit land, sit sprog, sin kultur. Men hvad gør man, når man ikke længere er i sit fødeland? Hvor hører udvandrere egentlig "hjemme"? Mange udvandrere føler sig derfor splittet mellem to lande – det gjaldt også de danskere, der emigrerede til Amerika.

Anne Marie Pedersen og hendes lillesøster Sine udvandrede fra Danmark i 1893 (se også nedslaget 1894 om Sine). I 1920 skrev Anne Marie et brev hjem fra Amerika til en af de mange søstre, der var blevet på

hjemegnen i Danmark. Da var der gået 27 år, siden hun forlod Danmark. Nu havde hun næsten levet halvdelen af sit liv i USA, og hun havde ikke været hjemme og besøge familien en eneste gang i den tid.

Anne Marie, der nu kaldte sig "Anna" – det var lettere at hedde sådan på amerikansk – havde skrevet og fået mange breve, men hendes eneste tætte kontakt med familien var søsteren Sine, som hun var udvandret sammen med. De boede begge i danskerbyen Tyler i præriestaten Minnesota. Anne Marie var selv ugift, mens søsteren Sine var gift og havde store børn.

Nu skal du gennem brevet undersøge, hvordan Anne Marie håndterede sin identitet som dansker i et andet land.

KILDE: UDDRAG AF BREV FRA ANNE MARIE TIL EN SØSTER I DANMARK, 1920

Find kilden i kilderne.dk/kildekataloget → Tema: Udvandring

ANNE MARIE: DANSKER ELLER AMERIKANER?

1. Tjek på kilden: hvem har skrevet den, hvornår og hvorfor?
2. Læs brevet sammen to og to – og forklar indholdet for hinanden.
3. Kan vi stole på, hvad der står i brevet? Hvorfor/hvorfor ikke?
4. Hvor tit fik familiemedlemmerne på hver sin side af Atlanten breve fra hinanden?
5. Hvordan omtalte Anne Marie sit og søsteren Sines liv i USA? Find den nekrolog over Sine, du skrev i forbindelse med nedslaget fra 1890: er der grund til at forandre i den med den viden, du nu har om hendes liv?
6. Hvilket forhold havde Anne Marie til familien i Danmark?
7. Hvad mente Anne Marie med, at ”saa meget af Sønderjylland (...) har kunnet klare sig Hjem”? Hvad skete der i Danmark i 1920?
8. Hvordan omtalte Anne Marie henholdsvis Danmark og USA? Hvilke følelser havde hun for de to lande?
9. Hvilken holdning havde familien i USA til brugen af det danske sprog – se i brevet og på billedet af Anne Maries gravsten (se billede på forrige side).
10. Synes du, at det er i orden, at ind-/udvandrere ønsker at holde fast i deres hjemland og sprog? Begrund dit svar.

RIGSARKIVET

Daglige udfordringer i livet fik en række danske til at udvandre til USA i slutningen af 1800-tallet. Andre tog afsted for spændingens skyld. Det var en mulighed for at få et andet liv.

Perioden bliver kaldt den danske masseudvandringsperiode, fordi så mange valgte at forlade fædrelandet og starte på en frisk i det fremmede. Det var en kæmpe stor beslutning, at forlade kendte omgivelser, familie og venner til fordel for det ukendte.

Det var særligt unge mænd, som tog afsted, men i denne maxibog møder du også en række kvinder som tog over den amerikanske prærie. Bogen indeholder tekster, kildekritiske arbejdsopgaver og har notepads til svar. Spørgsmålene knytter sig til originale kilder som personlige beretninger, folketællinger og immigrationsliste, som du finder i Rigsarkivets online kildekatalog.

Maxibøger er en ny serie af arbejdshæfter indenfor kildekritik fra Rigsarkivet. Hvert hæfte kan bruges som en del af et forløb om et historisk emne eller som en selvstændig øvelse i kildekritik. Hæfterne kan printes fra kilderne.dk/maxibog. Rigsarkivet er en statlig institution under Kulturministeriet med det formål at indsamle og opbevare historiske kilder og data fra myndigheder i Danmark og at stille dem til rådighed for offentligheden.

KILDERNE

Rigsarkivets Undervisningsportal

KILDERNE.DK